

تحلیل دگرگونی ساختار کالبدی - فضایی شهر ایرانی - اسلامی

مطالعه موردی: شهر سبزوار

هادی سلطانی فرد^{۱*}، حسین حانمی نژاد^۲، مصطفی عباس زادگان^۳، احمد پورا احمد^۴

^۱ دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران

^۲ استادیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران

^۳ استادیار گروه طراحی شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت

^۴ استاد گروه جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده جغرافیا، دانشگاه تهران

چکیده

فرایند تحول، همواره تابع سازوکارها و نیروهای خاصی است که بررسی آن‌ها می‌تواند منطق و الگوی فضایی شهر را در هر دوره مشخص کند. شهرهای ایرانی - اسلامی در مسیر تحول خود در یک صد سال اخیر با تحولات عمیق کالبدی و فضایی روبه‌رو بوده‌اند. یکی از عواملی که می‌تواند به عنوان معیاری، در نحوه دگرگونی مدنظر قرار گیرد، تحلیل ساختار کالبدی - فضایی شهر است. این مقاله با هدف بررسی دگرگونی ساختار کالبدی - فضایی شهر سبزوار در دو دوره تاریخی (۱۲۸۵ و ۱۳۸۵ ه.ش) تدوین شده است. این تحقیق از نوع کمی - مقایسه‌ای است و رویکرد آن بر اساس نظریه چیدمان فضا و اندازه‌گیری پارامترهای فضایی نظیر ارزش هم‌پیوندی، عمق، کنترل و اتصال در هر دوره است. مقاله بر این فرضیه استوار است که تغییرات کالبدی در بافت‌های ارگانیک، تغییرات فضایی را به همراه دارد. بر این اساس پارامترهای فضایی در هر دوره تحلیل و صحت آن ارزیابی شده است. تحلیل‌ها نشان می‌دهد که متوسط هم‌پیوندی در این دوره برابر ۰٫۴۹۴۶ و متوسط عمق فضایی ۱۸٫۶۰۵۹ است. هم‌چنین دو پارامتر کنترل و اتصال به ترتیب برابر با ۰٫۹۹۸۳ و ۲٫۱۶۶۱ است. نتایج حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که محدوده مورد مطالعه در سال ۱۲۸۵ ساختاری منسجم داشت که در آن بازار به عنوان هم‌پیوندترین فضای شهر (۰٫۷۴۳۳) نقش اصلی را در نحوه توسعه و دگرگونی شهر ایفا می‌کرد. اما در سال ۱۳۸۵ ه.ش. تخریب بازار و احداث خیابان‌های مختلف سبب افزایش میزان هم‌پیوندی به ۰٫۸۷۱۵ و کاهش عمق به ۱۲٫۵۶۳۸ شده است. هم‌چنین پارامتر اتصال به ۲٫۳۷۵۹ و کنترل به ۱٫۰۲۳۹ افزایش یافته است. در این دوره، خیابان بیهقی که جایگزین بازار سنتی شده با مقدار ۱٫۲۱۶ هم‌پیوندترین فضای شهر سبزوار است. نتایج نشان می‌دهد که خیابان بر خلاف بازار عامل گسستگی کالبدی و فضایی در محدوده بافت تاریخی است و عملکرد عناصر مرتبط با آن را تحت تأثیر قرار داده است.

واژگان کلیدی: ساختار کالبدی - فضایی، نظریه چیدمان فضا، هم‌پیوندی، عمق، اتصال، کنترل.

An Analysis of Physical -Spatial Structure Transformation of the Iranian- Islamic City (A Case study: SABZEVAR)

Hadi Soltanifard

PhD. Student of Geography and Urban Planning. Faculty of Geography, University of Tehran

Hossein Hataminejad

Assistant Professor of Geography and Urban Planning. Faculty of Geography, University of Tehran

Mustapha Abbaszadegan

Assistant Professor of Urban Design, Faculty of Architecture and Urban Planning, Iran University of Science & Technology

Ahmad Puorahmad

Professor of Geography and Urban Planning. Faculty of Geography. University of Tehran

Abstract:

Transformation process is always subject to specific forces and mechanisms and the study of them can determine the logic and spatial patterns of the city in each period. The Iranian-Islamic cities have been facing deep physical and spatial changes in the course of their changes in recent hundred years. One of the factors which can be considered as a standard in the method of transformation is the city spatial and physical structure analysis. Aiming at studying the transformation of the spatial -physical structure SABZEVAR city in two historical periods (1907 and 2007. , this article has been compiled. This research is of the quantitative-comparative type and its approach is based on the theory of space syntax and spatial parameters measurements such as integration value, depth , control and connectivity in each period. The article is based on this theory that physical changes in organic textures is associated with spatial changes . On this basis , the spatial parameters in each period have been analyzed and their correctness have been evaluated. Analysis show that the average of mean integration in this period is equal to 0.4946 and the spatial Mean Depth is 18.6059. Also , the two parameters of control and connectivity are 0.9983 and 2.1661 respectively. The results of this research show that the area under study in 2006 had an integrated structure in which the bazaar as the most mean integrated city space (0.7433) played a main role in the development and transformation method of the city. But, in 2006, the destruction of bazaar and the construction of new streets have increased the mean integration by 0.8715 and the reduction of the Depth by 12.5638. Also the parameter of connectivity has increased to 23759 and that of the control to 10239. In this period, BEIHAGH Street which has been replaced with the traditional bazaar , with 1216 is the most integrated street in Sabzevar city space. The results show that the street , opposite to the bazaar is the factor for the physical and spatial disruption in the limit of the historical texture and it has had impacts on the performance of the elements related to it. .

Keywords: Physical- Spatial Structure, Space Syntax Theory, Integration, Depth, Connectivity, Control.